

MARTA DACOSTA: *Pel de ameixa*

Ed. da Deputación Provincial da Coruña, A Coruña, 1995

Premio Miguel González Garcés 1995

Teresa Seara

Inexorablemente o tempo vainos facendo mudar a aparencia, esíxenos novos rumbos e impélenos na busca do noso propio lugar no mundo. Chegado o momento de abandonar unha infancia que se nos volveu vella, e resulta incapaz de abarcarnos, é hora de cambiar de pel e comezar a interacción con outros seres. Así, Marta Dacosta invítanos, en *Pel de ameixa*, a asistir á singradura vital dunha voz poética feminina que inicia, abandonando o xardín infantil, o seu camiño:

*Nesta pel de ameixa que me cobre
medrei desde o xardín da miña infancia.
Cando a casa pechou mudei o vento.
Aínda teño a carne madura das ameixas
e son auga e xarope en acedume.*

Como muller-froita renuncia, nun xeito de integración total, á súa propia individualidade xa que, nestes primeiros tempos, só é auga e pel carecendo de materia dura ou substancia inmutable. A cambio requírese a conversión da persoa á que se entrega en continente capaz, chegado o momento, de abranguer a súa líquida realidade de pexego e saborear tanto os zumes doces como as amargas peles. Efectúase así non só a propia transformación do eu poético senón tamén, en contrapartida, a do ti, elevación necesaria para saborear o alimento máis perfecto, a ambrosía reservada ós deuses:

*exprimo todo o mel das miñas celas
e deixo de ser muller para ser froita
que sacia a túa sede de mil anos.
Son licores os zumes que destilo
máis divinos, por humanos, cá ambrosía,
convértete en vaso, en garrafa,
en gorxa, en corpo que conteña.*

Neste ofrecemento non se oculta nada e, igual que se promete a ambrosía tamén, mediante o símil do armario, se recorda que se posúe a dualidade propia do xénero humano, unha parte clara -chea de elementos que implican a percepción sensitiva: cores, teas, lá, xabón- fronte a outra escura -caixón pechado que agocha os fantasmas máis odiados-, pois todos temos algo que ocultar, gardamos "un esqueleto no armario".

A voz poética procede do sur -a infancia- que "*non é a penas unha palabra oposta,/ a esencia do contrario, cálida, quente, ignota*", do territorio onde o lume é creador, potencia vital. Pero o sur é tamén o espacio do fronteirizo pois a nenez é un

tempo emprestado que pertence ós que nos guían, unha terra de ninguén que nos impulsa a buscar un novo estado, a explorar outros ámbitos

*Son deste tempo,
do Sur.
De onde as verbas son distintas e suaves.
De onde o meu sangue é río ou alfándega
de xentes que se acharon no cruzarse dos camiños.*

No sur gárdase tamén o recordo dos ancestros, do pasado que nos define como seres enlazados nunha cadea xeracional e nun colectivo que nos relaciona con outros entes, integrándonos nunha tribu, nunha comunidade: "O Sur somos nós mesmos, os avós, o pasado, / a razón inexplicable de non ver cara ao norte". Pero, expulsado do paraíso sureño da infancia, imponse para o eu poético o avance cara o norte, territorio cada vez máis inhóspito por mor dunha frialdade que se vai acentuando conforme nos aproximamos á glacialidade mortal. O norte é o futuro, o lugar onde debemos atopar o noso propio sitio, a verdadeira esencia. Por iso, a vida entendida como búsqueda da propia orientación, é unha loita, unha derrota constante que acaba por ir despoxando ó ser dos dons do sur, recordos doces da infancia - recendo das maceiras, as areas, as illas- que garda como amuletos.

No inicio do percorrido atormenta a consciencia da inexorabilidade de calquer cambio pois sábese que nunca o caos enxendra unha nova orde. A fugacidade vital - non somos senón "*breves camiños na distancia dos días*"- e a imposibilidade de rexeneración afondan unha ferida que nace da propia fragilidade e provocan o medo perante un avance que pode desembocar no retroceso definitivo, por iso, malia ofrecerse completamente convertida en zume e exprimida ata a pel, a voz poética vacila antes de dar un paso.

*E chegarán as luces a descubrir,
de novo,
que as rosas murcharon e xa
non son posibles.
Os cortizos calaron e o río
parece non estar nin na memoria.
E coma se o mar se arredase
e o vento morrese sen estrelas.
A ferida de sal alimentada.*

O avance cara o norte, agravado co sentimento de indefensión perante o paso vertixinoso dun tempo efémero, séntese como unha loita. Inmersos na batalla iremos descubriendo dentro de nós, gradualmente, as armas que nos axuden a non caer baixo o gume do desalento. O pasado e a memoria histórica dannos a seguridade de estar na ruta correcta, continuando un labor que vén de antigo e no que nos guía o exemplo dos que nos precederon. Pero os efectos balsámicos dos recordos só duran un segundo, pois, fráxiles como as flores, as lembranzas murchan pronto:

*Non abundan os pasos
e os soños sumados tan só ven unha noite,
levamos nas mans as flores do pasado
que non duran o instante que as percorre.*

Sen embargo, sempre sobre o cansanzo predomina a fortaleza do instinto de supervivencia que nos vai traendo fragmentos do oasis que abandonamos -unha pinga de orballo, recendo de mar-, momentos para a introspección -"un instante de clara lentitude/ que ignorase dos homes as débiles presencias"- que permiten reflexionar sobre as estratexias a seguir e recargar as armas -"Cheguei cansa e cansa fun pensando / con que armas vencer as loitas vellas". Nesta viaxe iniciática, singradura cruel e desacougante do sur cara o norte, o cachalote vén anunciar o renacer purificado xa que o lume interior dos ollos, esmorecido na frialdade do océano, só pode rexenerarse na matriz cósmica da balea, soporte do mundo.

*Hai tras dos ollos un lume de lareira
vencido e impotente ante o frío océano
que perde as batallas do territorio humano
ante a non vista presenza do branco cachalote.*

Na desorientación nocturna dubídase do porto ó que arribaremos pois, na noite mesta, os homes están tristes, vencidos, orfos. Coa ausencia de luz solar ralentízanse as funcións vitais e dilátase o desenlace dunha espera que se vive como eterna. Mais a chegada do sol non será quen de resolver este enigma e desfacer os nós que nos atan á dor pois non logra romper a noite

*E así, do tempo en diante
van hoxe
os homes todos, vencidos e tristesiros,
orfos. E na noite do día consomen as angurias
para chegar á noite
e fracasar de novo.*

Immersos no estancamento xa non somos seres individuais senón un pobo mariñeiro: os galegos que, polas nosas propias circunstancias históricas, sempre ficamos empuxados á escravitude. E así, abandonados nun océano de alcatrán e pedra, só no sangue atoparemos armas para a defensa ante esa guerra que é unha ameaza constante, dilatada na expansión dos océanos de negritude, magma que nos apreixa no centro da desolación. Séntese entón que as batallas están perdidas de antemán e vémonos tentados a claudicar

*As guerras diarias dos que nunca calamos
son lume que nos queima nos anos que vivimos,
e por iso anseiamos o trunfo do silencio
a paz dun sol calado exiliado na area.*

Nas longas esperas todo esmorece, ata un sangue que morrerá sen poder cumprir a súa función defensiva, pois a existencia dura conleva o envellecemento prematuro do ser. Mais, perante o naufraxio voluntario da maioría, a asunción da derrota engaiolados na beleza estéril dos solpores que anticipan a noite final, a voz poética convértese en guía e trae ó presente a memoria histórica dos que nos precederon na defensa da nación maltratada, malia ser constante a tentación de, tamén ela, deixarse esmorecer na derrota

*Os homes somos voces
silenciadas e escuras
que a penas marmuramos das loitas que perdemos.
Tal vez a covardía sexa a bandeira nosa, tal vez
esta postura sexa o noso partido,
tal vez sexamos só tristes e conformistas,
coitados receptores de déspotas destinos.*

Toda batalla, mesmo as perdas, encerra unha mensaxe, unha ensinanza que debemos asumir e que nos fará máis fortes no combate. Por iso a voz poética, como garante e custodia da memoria colectiva, asume a función bárdica para cantar vellas épicas xa que, só aceptando estas mensaxes poderemos tirar delas o desexo de recuperar a liberdade, flor esquecida nunha gaveta. O eu poético como transmisor da nosa propia historia gremial -"Quero contar /a historia certa da batalla perdida/ cando os soños dos homes se apagaron"- aporta unha nova arma: a poesía, voz inmorrente que sempre nos marca o camiño revelándonos verdades dolorosas sen concesións á beleza

*E ti dirás quizais que non gustas dos versos
que constrúen ás veces os meus dedos cansados,
pois son versos vencidos, cal heroes de traxedia,
que nos abren os ollos a todos os fracasos.
(...)
E eu direi entón que os versos que me nacen
son fillos do presente e tamén do pasado,
reais coma a traxedia vivida cada día,
e perdedores sempre nas guerras que creamos.*

No poemario efectúase paralelamente unha viaxe pola parte escura do ser sendo, a voz que nos fala, consciente da dualidade que implica, tamén para ela, esconder baixo o veludo da pel unha parte dura, violenta, contra a que debe loitar no mesmo combate que a enfronta a elementos externos. A crónica da batalla vaise desgranando desde a expulsión do ser do paraíso dondo da nenez ata a súa inmersión na loita do día a día. E, mentres, a singradura lévamos a un novo ámbito, antítese do edén natal, a cidade onde o confinamento provoca a podredume dos pexegos. Todo é alleo ó xardín onde madurara ese pexego-voz e os máis variados metais recrean agora un espacio case cibernético no que a luz, agosto ou a praia son entidades irreais. O home na urbe é un escravo masacrado por unha sociedade que

fomenta a competitividade, o asoballamento. Pero sempre é posible atopar un rincón de silencio sobre o balbordo, un lugar pequeno perto da casa, un consolo de rosas marchas. O amor e a confianza noutro ser devolven, fugazmente, os paraísos perdidos onde, sen recordos, purificarse no río:

*E deixei atrás as maletas, tan só nós nos levamos,
abandonando atrás memoria e documentos.
E levabas razón no que me prometeras:
tan só nós e a promesa dun futuro distinto.*

Pero, estancarse na beleza e prescindir voluntariamente da loita conleva malgastar o sangue traicionando a nosa función atávica. Non debemos permitir, pois, que nada nos desvíe do propio camiño, dese ir lentamente, pedra a pedra, construíndo a casa da victoria, da reconciliación, sexan cal for as forzas externas que nos ataquen. Así, por baixo da aparente submisión, latexa sempre a secreta esperanza de florecer no outono, malia verse abocada ó sabor agre do cansazo que afonda unha ferida cada vez máis sangrante oposta á queimadura fecunda:

*Por que nos empeñamos en seguilos e estar
a ben cos que non queren respectar o que amamos.
Quizais o noso amor é máis grande có seu
e por iso poderíamos aceptar o que imponen.
Pero xa non foi iso o que nós procuramos,
e construímos sempre un mundo diferente,
e hoxe que outra pedra engadimos á casa,
buscan con impaciencia a lei que nos doblegue.*

Aínda cando se sofre o castigo imposto ós rebeldes, o gume do inverno estéril - "o duro inverno que non se esgota nunca/ para os que padecemos/ a dor de rebelarnos"-, continúa a buscarse constantemente ese río-camiño propio, que flúe coa velocidade e forza que queremos. Nesta demanda unha nova dor únese, conscientemente, á vella loita que xa é colectiva e non individual: "Dóeme a terra/ porque a levo dentro". A autointrospección da voz poética chegou ata o seu cerne. A médula deste ser con pel de ameixa é terra e, igual que ela, séntese ameazada polo avance tecnolóxico, esas "presas hidroeléctricas" que a firen profundamente.

*Dáme un outono e outro,
dáme o sal,
para cubrir as rúas desta vila,
que se me vai dos soños,
que me seca.*

Séguese aínda na procura do paraíso perdido, do barco do retorno que nos afaste dunha illa que, malia custodiar a semente fértil dos fusilados, está envolta na escuridade perpétua e nunha continua transformación que a condena a ser lazareto, masmorra, cárcere onde só quedan homes sen esperanza, castrados -"Só había unha gamela de eunucos/ que chegaba, naquel abrente cego/ de inexistentes días"-, inútiles

para a batalla. A voz poética, baleira despois de tantas esperas, é consciente de que algún día terá que abandonar a illa para non ser destruída con ela pero, ata ese momento despóxase de todas as armas para purificarse, mesmo da máis secreta: a poesía, e acepta abusos despóticos mentres vai alimentando o amor que será quen de, vencendo o odio, arredarnos da miseria diaria. Pero todo vai esmorecendo e o tempo foxe inexorable

*Cando chego a gallope na procura do tempo,
a comida queimada impútame a demora
e non atopo escano en que pousar o corpo,
por iso este cansazo me derrota as palabras.*

Finalmente, toda esa forza vai dar os seus froitos e é posible albiscar os rastros dun novo rexurdir -un camiño nas dunas, o lóstrego, unha onda que cabalga sobre o tempo, o sal que nos fire facéndonos sentir vivos. Con estas guías podemos recoñecer o noso lugar no mundo, verdadeira meta da viaxe e victoria na loita, pois, por riba de outras ensinanzas légasenos a mensaxe de que, superadas as batallas, de gardamos viva a esperanza chegaremos a atinxir ese paraíso que xa se nos antoxaba inexistente: o retorno.

*E quen quixer ter unha estrela
na man,
presada de sangue viva
en que sementar camelias,
levar un soño infinito
de fieiras de homes
en silencio absoluto,
levar a muda constancia
dos pasos inacabados.
Quen quixer chegar a esta praia distante
recollerá as flores vermellas do retorno.*

TERESA SEARA
Grial, 128, 1995, pp. 591-596